

De leer van Jezus

Toespraak van Alex van Ligten, zondag 7 mei

1.

Dit zijn Jezus' eerste woorden in het oudste evangelie: 'De tijd is vervuld en het rijk Gods zeer nabij. Bekeert u, heb vertrouwen in de tijding van vreugde.'

In een toespraak die gaan zal over de leer van Jezus, leek me dat het beste. Waar begint alles mee? Wat is het eerste dat hij zegt? Want daarin moet de kern schuilen van alles wat er volgt.

Wij zongen Jezus' eerste woorden, samen met een flard uit de Bergrede, de zaligsprekingen, die Huub Oosterhuis hier in zijn Missa Solemnis heeft ingeweven. 'De tijd is vol, het koninkrijk van God dichtbij, keer je leven om.'

Het Marcusevangelie is het oudste evangelie – dat is een van de dingen waarover alle schriftgeleerden het eens zijn. Ik heb aan de kinderen in de kerk wel eens uitgelegd dat dat komt doordat Marcus een zeer haastig type was, ongeduldig, altijd haantje de voorste. Waar andere evangelisten een aanloop van drie hoofdstukken voor nodig hebben, dat jast hij er al in de eerste tien/ twaalf verzen van zijn evangelie doorheen: de verhalen van de duif die neerdaalt uit de hemel en de verzoeking in de woestijn bijvoorbeeld. Daarom was hij niet alleen het eerste klaar, maar is zijn evangelie ook het kortste van alle vier.

Aan het eerste wat Jezus zegt, gaat van alles vooraf. Niet alleen die paar openingsverzen van Marcus, maar meer. Toen we de dienst begonnen voor te bereiden en moesten bedenken wat er gelezen zou moeten worden, zei ik meteen mismoedig: 'Dan maar de hele Torah.' De Torah is de leer van Jezus.

En ik wist toen nog niet wat ik bij het goed lezen van Marcus 1 ontdekte, namelijk dat Marcus daar precies zo over dacht!

Tom Naastepad was de eerste die het opviel. 'Dat eerste woordje: 'begin'! Waarom staat dat daar? Dat klinkt nu net zo naïef als dat er aan het eind van een boek het woordje 'einde' staat. Dat is toch overbodig? Een boek eindigt waar de woorden ophouden. Nu, dan begint het toch ook waar de woorden beginnen?' Waarom staat er niet: 'Het evangelie van Jezus Messias'? Waarom staat er 'Het begin van het evangelie van Jezus Messias'?

Naastepad gaat daar dan zijn eigen kant mee uit. Maar ik zag ineens wat bijzonders. 'Begin' is het eerste woord van het boek dat in het Hebreeuws 'In den beginne heet', Genesis. En de woorden die aan het citaat uit Jesaja vooraf gaan bij Marcus, komen uit Exodus. God zegt daar tegen Mozes, tegen het volk: 'Ik zend een bode voor jouw aangezicht uit, om je te bewaren op de weg, om je te doen komen op de plaats die Ik bereid heb' (Exodus 23:20).

Genesis, Exodus.

Vervolgens gaat het in het citaat van Jesaja over de roepende. De Hebreeuwse benaming voor het derde boek uit de Torah, Leviticus: Wayyiqra, Hij roept. 'Bereid de weg van Adonai in de woestijn.' Bamidbar, dat is de naam van Numeri. En dan wordt Johan-

nes genoemd, die tot omkeer oproept. Aan wat er moet gebeuren, geeft hij woorden. Debariem, dat is Deuteronomium.

En als Marcus dan na de naam van het eerste grote-profetenboek, Jesaja, ook nog via de kledij van Johannes, 'kemelhaar met een gordel van leer om zijn lendenen' de profeet om de hoek laat kijken naar wie heel de afdeling van de Profeten in de heilige Hebreeuwse Schrift genoemd is, Elia, dan heeft hij in de openingsverzen van zijn evangelie kans gezien heel de Torah en de Profeten present te stellen, op te roepen. Als dat zo is, dan is dat toch iets verrukkelijks. Daar citeer ik wel Frans Breukelman bij die in zo'n geval zei: 'Het zou kunnen dat ik er te veel in lees, dat dat helemaal niet bedoeld is. Maar als het wél bedoeld is, zou het toch zonde zijn als je het niet ziet, als je het óver-slaat....'

2.

Er gaat iets aan vooraf, Mozes en de Profeten, David en Salomo, al de woorden, liederen, verhalen, wijsheden, van Adam tot de terugkeer uit de ballingschap.

En na al het voorafgaande gaat hij spreken, dit kind van God, de Messias.

Maar eerst nog niet. Er is Johannes die aan hem voorafgaat. Jezus laat zich door hem dopen en daarbij spreekt de Stem uit de hemelen. Dan is hij in de woestijn en wordt beproefd.

En dan pas staat er: 'Hij kwam in Galilea en verkondigde de goede tijding van God. Hij zei: 'De tijd is vervuld en het rijk van God zeer nabij. Bekeert u, heb vertrouwen in de tijding van vreugde.'

'De tijd is vervuld' betekent niet dat het eind der tijden nabij is. Voor die eeuwige tijd, de onbepaalde tijd gebruikt het Grieks het woord *chronos*. Hier staat *kairos*, en dat is 'tijd' zoals wij het gebruiken in: 'Tijd om op te staan, etenstijd.' Een min of meer afgesproken tijdstip. 'De tijd is daar,' dat betekent het hier. 'Het koninkrijk van God is dichtbij gekomen.'

Gods heerschappij over alles en allen, dat gaat het worden. 'Niemand kan er meer om heen. Gods bewind, zijn recht van de zwakste, krijgt gelding. Geen sterke die dat recht nog straffeloos met voeten kan treden,' schrijft Naastepad.

'Keer je om,' zo vertalen wij het liefst de term die in oudere vertalingen staat weergegeven met 'bekeert u'. Bekering heeft iets kils. Het wordt streng gezegd, met toegeknepen mond. En bekeringsgeschiedenissen hebben altijd iets kwezeligs. Misschien is dat omdat zo'n ingrijpend moment in je eigen leven zich er gewoonweg niet voor léént om verteld te worden. Te intiem. Zoiets.

Daardoor is het effect ook vaak averechts. Simon Carmiggelt vertelde ooit hoe hij ergens in Amsterdam stond te luisteren bij een groepje heilssoldaten die getuigden van hun nieuwe bestaan en daarbij hun zonden van vroeger opsomden. Carmiggelts commentaar daarbij is dat ze hem eigenlijk wat tegenvielen, die zondigheden, dat hij dacht: 'Nou ja, als dat alles is....'

Omkeer dus. Dat is hier heel letterlijk bedoeld. Soms kun je de bijbel niet letterlijk genoeg nemen. Je bent op de verkeerde weg. Je loopt een kant uit, maar je bestemming

ligt in precies de tegenovergestelde richting. Straks is er geen pad meer om te gaan, je loopt vast, of misschien zelfs de afgrond in. Keer je om.

3.

Toen de leer van Jezus al veranderd was in de leer óver Jezus, heeft dit woord in het Marcusevangelie zelfs tot afgrijselijke misvormingen geleid.

We lezen in de eerste regels: 'Johannes doopte in de woestijn, uitroepend een doop van omkeer tot vergeving van zonden.'

Om die compacte zin een beetje duidelijker te maken voor het christelijke lezerspubliek hebben vertalingen er van gemaakt: 'Johannes riep de mensen op zich te laten dopen en tot inkeer te komen, om zo vergeving van zonden te verkrijgen' (NBV). Nog 'duidelijker' maakt de Bijbel in Gewone Taal het: 'Begin een nieuw leven en laat je dopen. Dan zal God je zonden vergeven.'

Dus de doop als voorwaarde voor zondevergeving. Goed degelijk christendom – een dwaalleer van jewelste.

Want het staat hier helemaal niet zo. Die doop is er het teken van dat je je omkeert tot, náár, de vergeving van zonden. God gaat jou je zonden niet vergeven als jij je doopbewijs (hopelijk dan wel van het enig juiste christelijke genootschap) laat zien, maar je wordt opgeroepen je om te keren tot die vergeving van zonden waarmee God al op je staat te wachten, als de vader op zijn verloren zoon in de gelijknamige gelijkenis.

Je moet je omkeren van de dwalingen jouws weegs en dan loop je in de goede richting, recht op het nieuwe leven af van vergeving, verlossing, liefde.

Dus 'Keer je om', en dan volgt er: 'en vertrouw in de goede tijding, geloof in het evangelie.' Ook daar spelen de voorzetsels ons weer parten. Want 'gelooven in', 'vertrouwen op', dat heeft bij ons met een zekere inhoud te maken. Het kan ook zonder voorzetsel, je kunt geloven dat er iets is – dan slaat het niet op de inhoud, soms slaat het zelfs nergens op, maar geloven in iets, daar moet je dan ook goed van weten wat het is.

Nog eens Naastepad, die zegt dat het hier niet op de inhoud van hun geloof slaat, maar op de ruimte waarin geloven mogelijk is. 'De blijde mare is verkondigd, God heeft de slag gewonnen, nu is er in de blijdschap daarover ook ruimte geschapen om adem te halen en het vertrouwen aan God te geven.' 'Sta op uit je versuffing en je moedeloosheid en je doffe wanhoop.'

4.

En dan gebeurt er iets raars in dat eerste Marcushoofdstuk. Jezus roept zijn eerste leerlingen, die gaan zonder aarzelen met hem mee, hij geeft onderricht in de synagoge. We horen de inhoud van zijn boodschap niet, maar wel dat er een boze geest uit iemand wordt verwijderd, en het hele verdere hoofdstuk lijkt het erop alsof niemand geïnteresseerd is in wat Jezus te zeggen heeft – wonderen en genezingen willen ze zien.

'En toen het avond werd, de zon ging onder, daar kwamen zij naar hem toe met al hun zieken en met hun bezetenen. De hele stad stond er, samengetroeft bij de deur' (vs 32-33).

En nu wordt het nog gekker. Want als je doorleest, blijft dat zo. Steeds weer doet Jezus iets dat instemming of afkeuring oogst, en natuurlijk is er ook wel onderricht, in de vorm van gelijkenissen, argumenten en toelichtingen, zeker als je alle woorden van Jezus uit de vier evangeliën achter elkaar zet, maar je zou toch bijna wensen dat er eens iemand bij Jezus aanschoof, liefst van het gehalte van Ischa Meijer, die dóórvroeg, op het zeurderige af: 'Maar wat bedoel je nou precies?'

Dan zouden we een echte mooie, afgeronde leer hebben.

Maar is dat wel zo? En zit ik niet veel te veel te denken aan een leer in de vorm van een boekje, een geschrift, zwart op wit?

Ik moet denken aan de gelijkenis van de reiziger.

Er was eens een man die gek was op reizen. Dat verruimt je blik, zei hij. Dat duffe thuiszitten, dat is maar niks. De Grand Canyon, de steppen van Siberië, de Andes, alles zou je moeten zien met eigen ogen. Maar ook het contact met andere culturen is heel belangrijk! Je kunt zo eindeloos veel leren van de eenvoudige boeren in Nepal, de laatste indianen van Peru en de wijsheid van een professor in Oxford.

Zo praatte die man en iedereen gaf hem gelijk. Je moet een wereldreis natuurlijk wel heel goed voorbereiden, je kunt niet zomaar op weg gaan, zei hij.

Hij begon met het verzamelen van gedetailleerde kaarten, van de hele wereld, met alles erop en eraan. Dat was een heel karwei en het nam veel tijd in beslag.

Toen hij al zijn kaarten verzameld had, meende iedereen dat hij nu wel op weg zou gaan.

Maar nee. Om optimale ervaringen op te doen, zei de reiziger, moet men eerst de talen wat leren spreken. Anders kan men niet met de mensen communiceren en dan blijft het bij het contact met het Engelsspreekende hotelpersoneel.

En weer duurde het een tijd voordat dit onderdeel van de voorbereiding klaar was. Alleen: toen hij achtereenvolgens een aardig mondje Swahili, Bambara, Spaans, Chinees, drie Javaanse dialecten en Arabisch had leren spreken, waren het Russisch en Tibetaans waarmee hij was begonnen al weer weggezakt, zodat hij die weer op moest halen. Inmiddels verouderden ook zijn kaarten en ging er veel extra tijd zitten in het bijwerken en vervangen daarvan.

En als hij zijn visa voor Irak, Mongolië, Afghanistan, de Verenigde Staten en andere steeds bedenkelijker wordende landen binnen had, dan was dat voor Zimbabwe al weer verlopen en begon ook dat weer van voren af aan.

Je begrijpt het al: die man ging dood zonder ooit een stap in het buitenland gezet te hebben. Zijn wereldreis voerde hem niet verder dan een paar ambassades en consulaten.

5.

Zoals die man ben ik naar de leer van Jezus gaan kijken en zoals zijn voorbereidingen is de wens om alles netjes op een rijtje en op papier te hebben.

Maar zo laat het zich niet modelleren, in dat keurslijf laat hij zich niet dwingen. De Jezus van de evangeliën 'wandelt op de markt van het leven', zegt Franz Rosenzweig. Zijn leer is datgene wat hij doet, zijn leven als eenheid van spreken en handelen, dat is zijn onderricht.

En zoals er iets, of liever véél aan vooraf ging, de Torah, Jesaja, Elia, Johannes de Doper, zo volgt er ook iets op. Wij hopelijk. Wij volgen hem. Omkeren, weg van het doodlopende pad, tegen alles ingaan dat lijkt te weerspreken wat dichtbij ons is, waar we deel aan willen hebben, en waar we van willen uitdelen: vrede, geluk, liefde, geborgenheid. Gerechtigheid wereldwijd.

Zo moge het zijn.